

de mos

Jaargang 23
Mei/Juni 2007

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

5

NIDI

Inhoud

- 1 **Een levenspad zonder kinderen**
Demodata
- 2
- 3 **Laag gemiddeld kindertal heeft
vele voordelen**
Demodata
- 4
- 6 **Betere relaties tussen
gescheiden ouders en kinderen
door wetgeving?**
Demodata
- 6

Foto: Morguefile/Kathe

Een levenspad zonder kinderen

RENSKE KEIZER

De invloed van onderwijs, werk en relaties op kinderloosheid onderzocht

Kinderloosheid staat de laatste tijd weer volop in de belangstelling. De focus ligt daarbij vooral op de relatie tussen opleiding/werk en kinderen krijgen. Andere dimensies worden vaak onderbelicht. Met nieuw onderzoek, waarin naast opleiding en werk ook gedetailleerd wordt gekeken naar de relatiegeschiedenis, is inmiddels een begin gemaakt. Op basis van de onderzoeksresultaten lijkt een aanpassing van het beleid ten aanzien van kinderloosheid voor de hand te liggen.

Niet alle mensen krijgen kinderen. In wetenschappelijk onderzoek naar kinderloosheid werd lange tijd onderscheid gemaakt in vrijwillige en onvrijwillige kinderloosheid. Mede door de komst van de pil in de jaren zestig werd het wel of niet krijgen van een kind daarbij steeds meer als een bewuste keuze gezien. Tegenwoordig komen onderzoekers daar echter van terug. De groep mensen die op jonge leeftijd aangeeft geen kinderen te willen en uiteindelijk ook kinderloos blijft, blijkt vrij klein te zijn. Mensen die onvruchtbaar zijn, hebben bovendien al helemaal geen keuze. Een veel grotere groep blijft echter kinderloos zonder expliciet te hebben besloten dat ze wel of geen kinderen willen krijgen. Recent onderzoek suggereert dat mensen veel vaker door keuzes te maken met betrekking tot opleiding, werk en relatievorming kinderloos eindigen. Tot een leven zonder kinderen lijkt in de realiteit dus veel impliciet te worden besloten.

Levensloopbenadering

Om na te kunnen gaan hoe en in hoeverre gedragingen en omstandigheden met betrekking tot onderwijs, werk en relatievorming van invloed zijn op kinderloosheid wordt op basis van gegevens die werden verzameld in het kader van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS, zie kader) de levensloop van mensen bestudeerd. In eerder onderzoek naar kinderloosheid is vooral gekeken naar huidige kenmerken, bijvoorbeeld of mensen op dit moment werk hebben en of zij nu een relatie hebben. Dat hier voor de levensloopbenadering is gekozen, heeft ermee te maken dat gedra-

Foto: Morguefile/Ecerroni

Foto: Morguefile/Dieraecherin

demodata

In 2006 overleden in Nederland 9.400 inwoners aan longkanker. Dit is zeven procent van het totaal aantal overledenen. Het aandeel vrouwen dat aan longkanker sterft blijft stijgen. Hun aantal is sinds 1970 ruim verviervoudigd. Dat komt doordat vrouwen, ofschoon veel later dan mannen, op grote schaal zijn gaan roken. Het percentage vrouwen dat rookt is in de jaren vijftig en zestig toegenomen, maar sinds 1970 weer geleidelijk gedaald tot 25 procent in 2006. Omdat roken pas vele jaren later kan leiden tot longkanker, zijn veranderingen in rookgewoonten pas veel later terug te zien in de sterftecijfers over longkanker. Het aandeel mannen dat aan deze ziekte overlijdt, daalt al 20 jaar. Dat komt doordat steeds minder mannen zijn gaan roken. Sinds eind jaren vijftig rookte 90 procent, in 2006 was dat 34 procent. Toch sterven nog steeds tweemaal zoveel mannen als vrouwen aan longkanker (Centraal Bureau voor de Statistiek).

gingen en omstandigheden in het verleden veel invloed kunnen hebben op de mogelijkheden die mensen nu hebben. Bovendien levert een dergelijke benadering nog meer informatie op: dat mensen nog nooit een partner hebben gehad zegt bijvoorbeeld veel meer over de mogelijkheid om kinderen te krijgen dan dat ze nu geen partner hebben.

Verschillen tussen mannen en vrouwen

Het onderzoek richt zich op de levensloop van zowel mannen als vrouwen. In eerdere studies was er relatief veel aandacht voor vrouwen. De levenspaden die leiden tot kinderloosheid lopen voor mannen en vrouwen vermoedelijk echter heel verschillend. Ten eerste omdat de biologische vruchtbaarheid van vrouwen een heel ander verloop heeft dan die van mannen en ten tweede omdat vrouwen in hogere mate belemmeringen ondervinden bij het combineren van zorg en werk.

De resultaten laten voor mannen en vrouwen inderdaad verschillen zien in de levenspaden die leiden tot een kinderloos bestaan. Vrouwen met een hoge opleiding hebben een grotere kans om kinderloos te blijven dan vrouwen met een lagere opleiding. Elk extra jaar opleiding ver-

hoogt de kans om kinderloos te blijven met 14 procent. Opleiding heeft bij mannen daarentegen geen significant effect.

Vrouwen die hun loopbaan niet hebben onderbroken hebben 31 procent *meer* kans om kinderloos te blijven, mannen echter 38 procent *minder*. Terwijl voor mannen een stabiele, ononderbroken carrière dus een vereiste lijkt, suggereren de onderzoeksresultaten voor vrouwen het tegenovergestelde.

De relatiegeschiedenis zegt het meest over de kans om kinderloos te blijven. Vrouwen die nooit een partner hebben gehad hebben bijna zeven keer zoveel kans om kinderloos te blijven als vrouwen die een partner hebben (gehad). Bij mannen zonder partner is dat bijna 12 keer zoveel. De redenatie lijkt hier dat mannen minder makkelijk een kind overhouden aan een kortstondige relatie dan vrouwen.

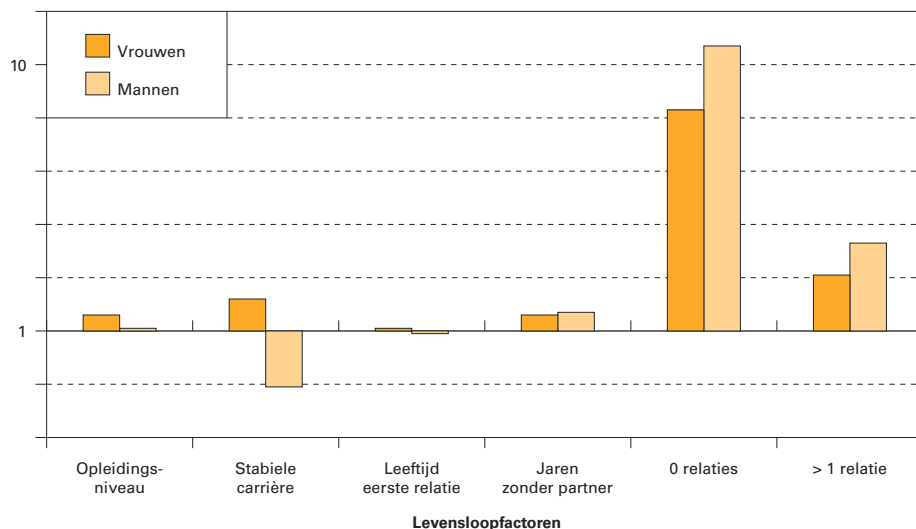
Mannen die meer relaties hebben gehad hebben een meer dan twee keer zo grote kans om kinderloos te blijven dan mannen die één relatie hebben gehad. Voor vrouwen is deze kans een stuk kleiner. Dit suggereert dat voor mannen de kans om kinderloos te blijven wordt bepaald door degene die hun liefdespad kruist. Vrouwen grijpen een nieuwe relatie iets vaker aan om aan het ouderschap te beginnen.

Mannen en vrouwen verschillen echter niet in alle opzichten. Voor zowel vrouwen als mannen is de kans groter dat zij kinderloos blijven naarmate zij meer jaren geen partner hebben gehad. Elk extra jaar zonder partner verhoogt hun kans om kinderloos te blijven met ongeveer 16 procent. Ten slotte blijkt de leeftijd waarop de eerste relatie wordt gestart noch voor mannen, noch voor vrouwen van invloed op de kans om kinderloos te blijven.

Beleid

De afgelopen tien jaar is het beleid er in Nederland op gericht geweest om de combinatie van werk en de zorg voor kinderen te vergemakkelijken om zo vrouwen te stimuleren om kinderen te krijgen. De vraag is echter of dat beleid erg effectief is. Hoewel de meeste kinderen in ons land tegenwoordig worden geboren bij wer-

De kans op kinderloosheid: de invloed van levensloopfactoren (logaritmische schaal)

kende moeders zijn de percentages kinderlozen namelijk niet gedaald. Vrouwen die menen dat hun carrière niet met kinderen is te combineren stellen bijvoorbeeld het krijgen van een serieuze relatie uit, aangezien deze zou kunnen leiden tot het krijgen van kinderen. Mannen richten zich eerst op een stabiele carrière en het vinden van een partner, waarna ze kinderen willen om het plaatje compleet te krijgen.

Opleiding, werk en relatievorming kunnen dus niet los van elkaar worden gezien en de effecten ervan moeten daarom gezamenlijk en niet gescheiden worden bestudeerd om inzicht te krijgen in de huidige kinderloosheidscijfers. Op basis van de onderzoeksresultaten lijkt een aanpassing van het beleid ten aanzien van kinderloosheid voor de hand te liggen.

LITERATUUR:

- Castles, F. G. (2003), The world upside down: below replacement fertility, changing preferences and family-friendly public policy in 21 OECD countries. *Journal of European Social Policy*, 13(3), pp. 209-227.
- DeOllos, I. Y., en C. A. Kapinus (2002), Aging childless individuals and couples: suggestions for new directions in research. *Sociological Inquiry*, 72(1), pp. 72-80.
- Letherby, G. (2002), Childless and bereft?: stereotypes and realities in relation to “voluntary” and “involuntary” childlessness and womanhood. *Sociological Inquiry*, 72(1), pp. 7-20.
- Toulemon, L. (1996), Very few couples remain voluntary childless. *Population: An English Selection*, 8, pp. 1-27.

Drs. R. Keizer, NIDI. E-mail: keizer@nidi.nl

Om na te gaan welke levenspaden leiden tot kinderloosheid, en of deze voor mannen en vrouwen een verschillend verloop hebben, wordt gebruik gemaakt van de gegevens die werden verzameld in de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS, zie hieronder).

Kinderloosheid

Kinderloosheid is in het onderzoek gedefinieerd als het niet hebben van biologische kinderen. Alleen mensen van boven de 40 worden bestudeerd. De reden om mensen onder de 40 uit te sluiten is dat de kans bestaat dat zij op latere leeftijd nog kinderen krijgen en dat zou de resultaten kunnen vertekenen. In de onderzoekspopulatie is 1/5 deel van de mannen en 1/6 deel van de vrouwen kinderloos gebleven.

Levensloopfactoren

Het onderzoek richt zich op opleiding, werk en relaties. Opleidingsniveau wordt gemeten aan de hand van het aantal jaren dat iemand onderwijs genoot, werk aan de hand van de continuïteit in de loopbaan. Zij die in hun loopbaan meer dan één keer werkloos zijn geweest, worden omschreven als mensen met een onderbroken carrière. De relatiegeschiedenis wordt aan de hand van drie factoren gemeten: het aantal jaren dat iemand geen relatie heeft gehad tussen het 20ste en het 40ste levensjaar, het aantal relaties dat iemand heeft gehad tussen het 20ste en het 40ste levensjaar, en ten slotte de leeftijd waarop de eerste relatie werd aangegaan. Een relatie is gedefinieerd als het samenwonen (al dan niet getrouwd) met een partner.

NETHERLANDS KINSHIP PANEL STUDY (NKPS)

De Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) is een grootschalig representatief survey-onderzoek naar familiebanden, gehouden in de periode 2002-2004. De NKPS wordt gefinancierd door NWO, de KNAW, het NIDI, de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit van Tilburg. De data zijn afkomstig van twee steekproeven uit de Nederlandse bevolking. De eerste is een dwarsdoorsnede van de in Nederland verblijvende bevolking in de leeftijd van 18-79 jaar. De tweede steekproef betreft uitsluitend Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers. De hier gerapporteerde analyses zijn gebaseerd op de eerste steekproef. De NKPS-gegevens zijn verzameld aan de hand van persoonlijke interviews en schriftelijke vragenlijsten. De NKPS heeft als voordeel dat het gedetailleerde gegevens bevat over de levensloop van de respondenten. Retrospectief zijn aan de respondenten vragen gesteld over bijvoorbeeld hun werkzaamheden in de loop van de tijd en over hun relationele geschiedenis: de duur van eerdere relaties en het aantal relaties dat iemand heeft gehad. Op basis van deze gegevens kon inzicht worden verkregen in de levenspaden van de respondenten.